

Міжнародне право

УДК 341.6

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18876823>

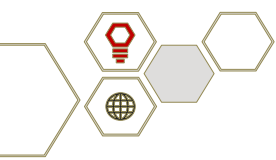
Міжнародно-правова основа урегулювання спорів, сторонами яких є міжнародні організації

Кононенко Максим Олексійович,
аспірант кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-4349-3953>

Прийнято: 13.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація: У статті здійснено концептуальний аналіз міжнародно-правової основи врегулювання спорів, стороною яких є міжнародні організації, з урахуванням фрагментованості нормативного регулювання та багат шаровості застосовних правових режимів. Вихідною є теза про те, що спори за участю міжнародних організацій охоплюють неоднорідні категорії правовідносин (міждержавні, внутрішньоорганізаційні та приватноправові), а тому не можуть бути адекватно описані ні виключно в межах інституту мирного вирішення міжнародних спорів, ні лише як елемент права міжнародних організацій.

Окреслено чинники, що впливали на формування відповідного нормативного масиву: «пацифікацію» міжнародного права та становлення інституту мирного вирішення спорів; інституціоналізацію міжнародних відносин і зростання кількості міжнародних організацій; а також розмиття межі між публічним і приватним правом, що зумовлює активніше

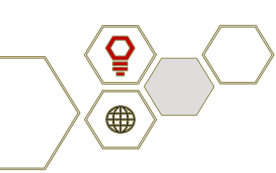

використання організаціями приватноправових інструментів у договірній і позадоговірній взаємодії з третіми особами.

Показано, що врегулювання спорів за участю міжнародних організацій спирається на множинність джерел і режимів, серед яких – загальні принципи й норми міжнародного публічного права, внутрішнє право міжнародних організацій, спеціальні договірні режими (*lex specialis*), закріплені в установчих актах, угодах про штаб-квартиру та угодах про привілеї й імунітети, а у приватноправовому вимірі – також застосовне національне або транснаціональне приватне право, визначене автономією волі сторін чи колізійними приписами. Така багаторівневість ускладнює ідентифікацію належних процедур, визначення юрисдикції, вибір застосовного права та забезпечення виконання рішень. Окремо окреслено вплив привілеїв та імунітетів міжнародних організацій на доступ до правосуддя і пов’язану з цим потребу у спеціальних механізмах урегулювання спорів.

Запропоновано розмежовувати правову основу *in lato sensu* як комплекс норм різної природи в межах міжнародної правової системи та міжнародно-правову основу *in stricto sensu*, яку вітчизняна доктрина традиційно пов’язує з основними принципами міжнародного права та окремими базовими нормами (*core rules*) загального міжнародного права, які закріплюють процедури врегулювання спорів, визначають порядок їхнього застосування та правові наслідки. Обґрунтовано, що у вузькому значенні визначальними є принципи мирного врегулювання спорів, незастосування сили або погрози силою та сумлінного виконання міжнародних зобов’язань (*pacta sunt servanda*). Їх системне застосування слугує взаємопов’язаною рамкою для тлумачення *lex specialis* і внутрішніх правил організацій та для загального окреслення меж балансування між функціональною автономією міжнародних організацій і вимогами ефективного правового захисту.

Ключові слова: міжнародні організації; мирне вирішення міжнародних спорів; міжнародно-правова основа; основні принципи міжнародного права;

право міжнародних організацій; привілеї та імунітети; підзвітність (*accountability*) міжнародних організацій; внутрішнє право міжнародних організацій; *lex specialis*; застосовне право; національне і транснаціональне право.

The International Legal Basis for the Settlement of Disputes to which International Organizations are Parties

Maksym Kononenko,

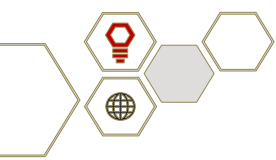
PhD student at the Department of International and European Law,

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-4349-3953>

Abstract: The article provides a conceptual analysis of the international legal basis for the settlement of disputes to which international organizations are parties, taking into account the fragmented nature of normative regulation and the multi-layered character of the applicable legal regimes. The point of departure is the thesis that disputes involving international organizations encompass heterogeneous categories of legal relations (inter-State, internal organizational, and private-law disputes), and therefore cannot be adequately described either solely within the institution of peaceful settlement of international disputes or merely as an element of the law of international organizations.

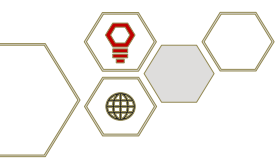
The article outlines the factors that have influenced the formation of the relevant normative framework: the “pacification” of international law and the consolidation of the institution of peaceful dispute settlement; the institutionalization of international relations and the growth in the number of international organizations; and the blurring of the public/private divide, which has led international organizations to make greater use of private-law instruments in contractual and non-contractual interactions with third parties.

It is shown that dispute settlement involving international organizations relies on a plurality of sources and regimes, including the general principles and rules of public international law, the internal law of international organizations, and special treaty regimes (*lex specialis*) reflected in constituent instruments, headquarters agreements, and agreements on privileges and immunities; and, in the private-law dimension, also on applicable national or transnational private law as determined by party autonomy or conflict-of-laws rules. Such multi-level regulation complicates the identification of the relevant procedures, the determination of jurisdiction, the choice of applicable law, and the enforcement of decisions. The article separately outlines the impact of the privileges and immunities of international organizations on access to justice and the resulting need for tailored dispute-settlement mechanisms.

The article proposes distinguishing between the legal basis *in lato sensu*, understood as a complex of norms of different nature operating within the international legal system, and the international legal basis *in stricto sensu*, which domestic scholarship traditionally associates with the fundamental principles of international law as well as with certain core rules of general international law that enshrine dispute-settlement procedures, determine the order of their application, and define their legal effects. It is substantiated that, in the narrow sense, the decisive principles are the peaceful settlement of disputes, the prohibition of the use or threat of force, and the principle of good-faith performance of international obligations (*pacta sunt servanda*). Their systemic application serves as an interconnected framework for interpreting *lex specialis* and the internal rules of international organizations and for generally delineating the limits of balancing the functional autonomy of international organizations with the requirements of effective legal protection.

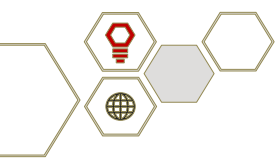
Keywords: international organizations; peaceful settlement of international disputes; international legal basis; fundamental principles of international law; law of international organizations; privileges and immunities; accountability of

international organizations; internal law of international organizations; *lex specialis*; applicable law; national and transnational law.

Постановка проблеми. Інституціоналізація міжнародних відносин та стрімке зростання кількості міжнародних організацій, що супроводжується розширенням їхніх функцій і повноважень, об'єктивно веде до збільшення масиву спорів, у яких такі організації виступають стороною. Йдеться не лише про класичні міжсуб'єктні спори з державами-членами або іншими міжнародними організаціями, а й про «внутрішні» організаційні спори (зокрема трудові й адміністративні), а також про приватноправові конфлікти, що виникають унаслідок інтенсивної договірної і позадоговірної взаємодії міжнародних організацій із приватними контрагентами. У сукупності ці процеси зумовлюють потребу у правових механізмах, здатних забезпечити водночас ефективність функціонування організацій, передбачуваність правового регулювання та належний рівень правового захисту інших учасників відповідних правовідносин.

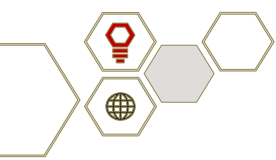
Разом із тим правове регулювання врегулювання спорів за участю міжнародних організацій має виразно фрагментований характер. Поряд із загальними принципами й нормами міжнародного публічного права діють установчі акти та похідні внутрішні правила конкретних організацій; спеціальні договірні режими (*lex specialis*), закріплені в угодах про штаб-квартиру, угодах про привілеї та імунітети, інших статутних угодах і арбітражних застереженнях; а в приватноправовому вимірі – також застосовні норми національного та транснаціонального приватного права, визначені автономією волі сторін або колізійними приписами. Багатошаровість застосовних режимів породжує труднощі ідентифікації належних процедур, визначення юрисдикції, вибору застосовного права та забезпечення виконання рішень, а також ускладнює досягнення узгодженості підходів у схожих категоріях спорів.

Додатково ситуацію ускладнює дія привілеїв та імунітетів міжнародних організацій, які, будучи функціонально спрямованими на гарантування їхньої незалежності, одночасно здатні створювати бар'єри для доступу до правосуддя та породжувати ризики «дефіциту засобів правового захисту». Відтак виникає структурна напруга між потребою забезпечення належного здійснення публічних функцій міжнародних організацій і вимогами ефективного судового або квазісудового захисту прав учасників спору, що безпосередньо пов'язано з сучасним дискурсом підзвітності/підконтрольності (*accountability*) міжнародних організацій.

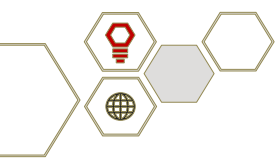
За цих умов потребує концептуального уточнення саме поняття «міжнародно-правової основи» врегулювання спорів за участю міжнародних організацій: чи зводиться воно до системи основних принципів міжнародного права, чи охоплює ширший нормативний комплекс, що включає внутрішнє право організацій, спеціальні договірні режими та приватноправові норми. Невизначеність у цьому питанні ускладнює як теоретичне описання відповідного явища, так і практичне конструювання ефективних процедур урегулювання, здатних поєднати автономію міжнародних організацій із вимогами правової визначеності, доступу до правосуддя та ефективних засобів захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До Другої світової війни міжнародно-правова доктрина переважно розвивалася в координатах міждержавних відносин і публічно-правових форм взаємодії суб'єктів міжнародного права; відповідно, питання спорів «за участю організацій» не могло зайняти центрального місця доти, доки міжнародні організації не перетворилися на повноцінних акторів міжнародної арени. Із післявоєнною інституціоналізацією міжнародних відносин науковий інтерес закономірно змістився до правового статусу міжнародних організацій, їхніх повноважень і меж автономії, а проблематика врегулювання спорів за їх участю тривалий час осмислювалася насамперед крізь призму привілеїв та імунітетів. У цьому

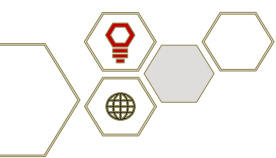
напрямі сформувалася розгалужена традиція досліджень, у яких імунітет розглядався як функціональна гарантія незалежності організації, але водночас – як чинник, що ускладнює визначення юрисдикції національних судів і створює ризики дефіциту засобів правового захисту. Саме під таким кутом питання аналізувалося у працях П.Г.Ф. Беккера, О. Валлендаль, К. Велленса, Д. Верховена, М. Вуда, Е. Гайяра, О. Гаммаршельда, С.В. Дженкса, К. Домінісе, І. Зайдля-Гогенфельдерна, А. Казезе, Я. Клабберса, А. Петерс, А. Райніша, П. Россі, Ж.-Л. Фаньяра та інших авторів. Методологічно ці роботи закріпили вихідну «вісь» дискусії: як узгодити інституційну автономію, що підтримується імунітетом, із необхідністю процедурної підзвітності та можливістю правового захисту для іншої сторони спору.

Іншим історично раннім і автономним напрямом стала проблематика спорів, пов'язаних із міжнародною цивільною службою та внутрішнім правосуддям міжнародних організацій. У працях М.Б. Акегерста, Ч.Ф. Амересінгхе, П. Бодо-Лівінека, С. Вільяльпандо, О. Еліаса, П. Квейла, Ф. Лоріо, Ж. Муссе, Г. Новака, Дж.М. Пальєрі, А. Пелле, А. Плантея, І. Річардсона, П.К. Сзаса, Ж. Тускоза та ін. послідовно вибудовувалися доктринальні підходи до правової природи службових правовідносин у міжнародних організаціях, стандартів належної процедури й моделей адміністративної юстиції (від спеціалізованих трибуналів до змішаних процедур перегляду). У межах цього блоку літератури на перший план виходили питання процесуальної справедливості, незалежності й ефективності внутрішніх механізмів, однак фокус здебільшого залишався «внутрішнім» (персонал – організація), що лише частково пояснювало ширший спектр спорів із третіми особами (підрядниками, орендарями, постачальниками, потерпілими від деліктів тощо). Паралельно розвивався третій пласт досліджень, присвячений приватноправовим спорам та/або окремим засобам їх розв'язання (арбітраж, примирення, неюрисдикційні механізми, договірні моделі), де значний внесок зробили С. Бельє, Х. Бержауї,

В. Бен Хаміда, Н. Блоккер, К.Е. Бун, Л. Буассон де Шазурн, Р. Гулаті, П.М. Ейземанн, Ф. Мегре, С. Рейнгаерт, К. Сантуллі, Ф. Сейєрстед, Г.Г. Схермерс, К. Томушат, К. Шмаленбах та інші. Для цього напряму характерним є акцент на плюралізмі застосовного права (від міжнародного публічного права до національних і транснаціональних приватноправових режимів) і, відповідно, на складності узгодження юрисдикційних та матеріально-правових «шарів» регулювання.

Упродовж останніх років (особливо в контексті прав людини) доктрина отримала новий імпульс завдяки зростаючій увазі до категорій відповідальності та підзвітності (*accountability*) міжнародних організацій. Цей поворот змінив оптику: якщо ранні підходи часто виходили з пріоритету функціональної необхідності імунітету, то сучасні роботи дедалі частіше оцінюють імунітети крізь призму «*remedies gap*» і якості альтернативних механізмів. Під кутом підзвітності питання аналізували С. Буралл, К. Велленс, Г. Гафнер, Т.С.М. Генкет, Р. Гулаті, С.Е. Йохансен, В.П. Нанда, К. Неліган, Ж.-М. Сорель, А.-М. Тевно-Вернер, К. Ферстман, К.М. Чинкін, П. Шмітт та ін., пропонуючи бачити в ефективних механізмах врегулювання спорів не лише «технічний інструмент», а елемент легітимації здійснення публічної влади міжнародних організацій. З позицій відповідальності проблему опрацьовували К. Альборн, Ч.Ф. Амересінгхе, С. Баяні, Н.М. Блоккер, С. Веццані, Д. Саруші, М. Рагацці, Х.А. Уріарте та інші автори, а комплексний аналіз приватноправових спорів та засобів їх розв'язання пропонують, зокрема, Е. Асенсіо та А. Райніш. Важливо, що ці підходи не завжди збігаються у висновках: «функціоналістська» традиція обережніша щодо зовнішнього контролю, тоді як «правозахисна» лінія схильна умовно пов'язувати прийнятність імунітету з наявністю незалежного й ефективного засобу правового захисту, що створює методологічну напругу і різночитання у тлумаченні критеріїв ефективності альтернативних процедур.

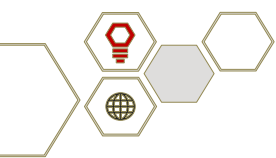

У новітній літературі (2021-2025 рр.) проблематика спорів за участю міжнародних організацій набула додаткової концептуальної глибини. Так, А. Райніш у фундаментальному курсі Гаазької академії міжнародного права систематизує моделі врегулювання спорів за участю міжнародних організацій, приділяючи особливу увагу юрисдикційним колізіям та впливу імунітетів на доступ до правосуддя [1]. Р. Ґулаті у контексті роботи Комісії міжнародного права ООН наголошує на необхідності вироблення узгодженого підходу до врегулювання спорів, стороною яких є міжнародні організації, і застерігає від формального відтворення міждержавних моделей без урахування інституційної специфіки [2].

Т.С.М. Генкет розвиває концепцію «complete remedy system», обґрунтовуючи необхідність компенсаційного балансу між юрисдикційним імунітетом та ефективними засобами правового захисту третіх осіб [3]. У схожому руслі Л. Паске аналізує європейську судову практику щодо «alternative-remedy approach», підкреслюючи її «гуманізуючу» функцію у сфері імунітетів міжнародних організацій [4]. У свою чергу В. Грандобер показує, що саме імунітет від примусового виконання (на відміну від імунітету від юрисдикції) залишається найбільш стійким бар'єром для фактичного отримання засобу правового захисту, а його аналіз зближує режими імунітетів держав і міжнародних організацій на стадії виконання рішень [5].

У систематизуючих працях Я. Клабберса [6] та Дж. Мерріллса й Е. де Брабандере [7] сучасна практика розглядається вже крізь призму фрагментованості режимів і множинності процедур, що прямо корелює з проблематикою спорів за участю міжнародних організацій.

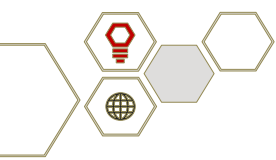
У сукупності ці дослідження підтверджують тенденцію до переосмислення співвідношення функціональної автономії міжнародних організацій та права на ефективний засіб правового захисту, а також актуалізують потребу в інтегрованій концепції правової основи врегулювання відповідних спорів.

На цьому тлі українська наука міжнародного права, попри наявність ґрунтовних праць з питань правосуб'єктності міжнародних організацій, їхніх привілеїв та імунітетів і загальних засад мирного врегулювання спорів (Р.В. Алямкін, М.М. Антонович, С.Д. Білоцький, В.Г. Буткевич, М.В. Буроменський, М.М. Гнатовський, О.В. Задорожній, Д.І. Кулеба, В.В. Мицик, Т.Л. Сироїд, З.В. Тропін та ін.), поки що не виробила комплексного дослідницького підходу саме до спорів, стороною яких є міжнародні організації, а також до їх процедурного «перехрестя» з імунітетами, *lex specialis* і вибором застосовного права. Дослідження відповідальності міжнародних організацій здійснювали Д.О. Денисова, Я.М. Вільчак, Я.М. Жукорська, М.М. Камишанський, С.О. Коваленко, О.М. Пташенчук, Є.Б. Тітов; внутрішні механізми ООН і захист прав співробітників аналізувала Т.Л. Сироїд, а внутрішній механізм правосуддя міжнародних міжурядових організацій став предметом дисертаційного дослідження П.В. Фоміна [8].

Однак у сукупності наявні публікації переважно висвітлюють «великі» інститути (імунітети, правосуб'єктність, мирне врегулювання спорів), залишаючи прогалину щодо інтегрованої концептуалізації правової основи врегулювання спорів за участю міжнародних організацій як багаторівневої системи норм і принципів. Саме ця прогалина й зумовлює наукову актуальність статті: вона спирається на напрацювання зазначених доктринальних ліній, але спрямована на їх синтез через розмежування правової основи *in lato sensu* та міжнародно-правової основи *in stricto sensu* і на пояснення того, як така багаторівнева конструкція визначає юрисдикцію, процедури, застосовне право та баланс між імунітетами й ефективним правовим захистом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішені раніше частини загальної проблеми врегулювання спорів за участю міжнародних організацій полягають, по-перше, у відсутності цілісної, уніфікованої концепції, яка б описувала це явище не «секторально» (через

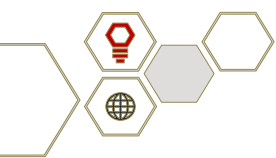

окремі блоки імунітетів, арбітражу чи внутрішніх трибуналів), а як багаторівневий нормативний комплекс, де одночасно діють міжнародне публічне право, внутрішнє право організацій, *lex specialis* та національні/транснаціональні приватноправові режими. Через це залишається теоретично й методологічно незавершеним розмежування правової основи *in lato sensu* та міжнародно-правової основи *in stricto sensu* й, головне, недостатньо пояснено, як система основних принципів міжнародного права має «працювати» для тлумачення спеціальних договірних режимів, визначення меж імунітетів, вибору застосовного права та забезпечення виконання рішень у різних категоріях спорів.

По-друге, зберігається структурна асиметрія в засобах правового захисту: внутрішнє правосуддя відносно розвинене для «класичних» трудових спорів персоналу, але для третіх осіб (контрагентів, потерпілих від деліктів, нестандартного персоналу) часто виникає *remedies gap*, посилений конфіденційністю й фрагментарністю арбітражних практик і відсутністю універсального мінімального стандарту процедур. Нарешті, хоча сучасна доктрина дедалі частіше пов'язує допустимість імунітетів із наявністю альтернативного механізму, критерії «ефективності» такої альтернативи (з урахуванням різних типів спорів і застосовного права) залишаються неузгодженими, що робить практику непередбачуваною й підсилює потребу у подальшому дослідженні для системного балансування автономії міжнародних організацій із доступом до правосуддя та ефективним засобом правового захисту.

Стаття має на меті дослідити та концептуалізувати правову основу врегулювання спорів за участю міжнародних організацій, обґрунтувавши розмежування між правовою основою *in lato sensu* і міжнародно-правовою основою *in stricto sensu* та визначивши її ключові елементи.

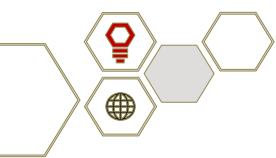
Методологія дослідження. У статті використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Основним є

доктринальний (догматичний) аналіз положень міжнародного публічного права, права міжнародних організацій та релевантних приватноправових режимів. Системний метод застосовано для обґрунтування розмежування правової основи *in lato sensu* та міжнародно-правової основи *in stricto sensu*, а також для з'ясування взаємодії принципів міжнародного права з *lex specialis* і внутрішнім правом організацій. Формально-юридичний метод використано для тлумачення нормативних конструкцій (привілеїв та імунітетів, спеціальних договірних режимів і процедурних механізмів). Елементи порівняльного підходу застосовано для зіставлення різних категорій спорів (міждержавних, внутрішньоорганізаційних і приватноправових) та відповідних процедур. Додатково враховано матеріали Комісії міжнародного права ООН, сучасну доктрину з тематики, а також окремі приклади судової/арбітражної практики.

Виклад основного матеріалу. Урегулювання спорів, сторонами яких виступають міжнародні організації, спирається на розгалужену і неоднорідну правову основу, формування якої відбувалося під впливом різних за своєю природою і характером чинників. Безперечно, найважливішим із них, як зазначає К. Томушат, було прагнення міжнародного співтовариства наприкінці XIX сторіччя стримати надмірні претензії на суверенітет і створити світовий порядок, вільний від війни як засобу врегулювання міжнародних конфліктів [9, р. 266].

Характеризуючи даний період, С. Лінч констатує, що останнє десятиліття 1800-х і перші два десятиліття 1900-х років часто називають «прогресивною епохою» – періодом, який характеризувався «пошуком порядку». У цьому пошуку миротворчий активізм протистояв імперіалістичному суперництву держав, що відроджувалось на тлі піднесення прогресистських уявлень про поступ і раціоналістичних моделей розв'язання проблем. Ключовим напрямом діяльності пацифістських рухів став вплив на розвиток міжнародного права, зокрема, через просування та

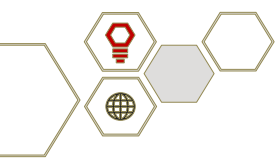

інституціоналізацію двох взаємопов'язаних правових норм: вирішення міжнародних спорів шляхом арбітражу та забезпечення універсальної участі й відповідальності за ухвалення рішень у питаннях миру й безпеки [10, р. 210-211].

У цьому контексті О. Дерр та А. Рандельцгофер зауважують, що від початку XX сторіччя міжнародне право зосередилось на запобіганні війнам шляхом формування системи, що охоплює: (1) заборону застосування сили, (2) колективні заходи для забезпечення дотримання цієї заборони, (3) обов'язок вдаватися до мирних засобів врегулювання спорів, (4) норми щодо обмеження та скорочення озброєнь і (5) концепцію «мирних змін», яка полягає в тому, що неминучі зміни у міжнародних відносинах (кордони, статус територій, режими доступу до ресурсів, політичний статус, розподіл повноважень у міжнародних організаціях тощо) мають відбуватися без війни та силового примусу. Останнім у часі, проте не останнім за значенням, елементом цієї системи вони називають міжнародно-правову кримінальну відповідальність фізичних осіб за акти застосування сили на міжнародній арені [11, р. 203-204].

Схожу думку висловлює Д. Гор'є, говорячи про умиротворення (пацифікацію) міжнародного права: за його оцінкою, «одним із найбільших здобутків XX століття стало утвердження превентивного підходу до розв'язання міжнародних конфліктів» [12, р. 639].

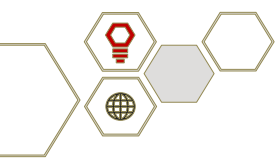
Під впливом зазначеного чинника відбулося остаточне становлення інституту мирного вирішення міжнародних спорів [13, с. 340-341]. У нормативному вимірі він становить сукупність принципів і норм міжнародного права, що зобов'язують суб'єктів міжнародного права вирішувати спори без застосування сили або погрози силою, добросовісно та на засадах суверенної рівності й невтручання у внутрішні справи. Його нормативний фундамент формують, передусім, основні принципи міжнародного права – незастосування сили або погрози силою та мирного вирішення міжнародних спорів, які мають системоутворювальний характер і

водночас задають рамку відповідного інституту. Поруч із ними інститут охоплює норми, що: (1) закріплюють обов'язок мирного вирішення та утримання від дій, здатних загострювати спір; (2) визначають коло мирних засобів (переговори, добрі послуги, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд тощо); (3) регламентують підстави надання згоди на юрисдикцію, а у разі звернення до суду чи арбітражу – обов'язковість та виконання рішень.

Другим важливим чинником стала інституціоналізація міжнародних відносин [14, р. 18]. Починаючи з XIX сторіччя й особливо після Другої світової війни, держави дедалі частіше спрямовували свою міжнародну співпрацю через міжнародні організації, надаючи їй стабільних інституційних форм [15, р. 11-12;]. Унаслідок цього кількість міжнародних організацій у світі стрімко зростає: якщо у 1815 році нараховувалася 1 організація – Центральна комісія з навігації на Рейні, утворена Віденським конгресом для регулювання режиму судноплавства на цій водній артерії, у 1909 році – 37, у 1957 році – 132 [16, с. 23-27], то, за даними Союзу міжнародних асоціацій (UIA), станом на 2022 рік їхня кількість сягнула 2188 (у відповідній категорії обліку). Із них 290 віднесено до конвенційних (тобто міжнародних міжурядових) організацій, тоді як 1898 – до інших міжнародних утворень [17].

За таких умов роль міжнародних організацій у впорядкуванні та регулюванні міжнародного співробітництва закономірно посилилася. За словами Я. Клабберса, на сьогодні не залишилося жодної частини земної кулі, яку б не охоплювала діяльність тієї чи іншої міжнародної організації, і майже немає жодної людської діяльності, яка б бодай певною мірою не регулювалася їхньою роботою [18, р. 20]. У свою чергу Д. Кулеба констатує, що нині важко назвати сферу життя людини, до якої у тій чи іншій мірі не причетні міжнародні організації: «боротьба за мир і якісні продукти, захист прав людей і охорона нових сортів рослин, очищення повітря і боротьба з корупцією – все це і набагато більше пов'язано саме з діяльністю міжнародних організацій» [19, с. 15].

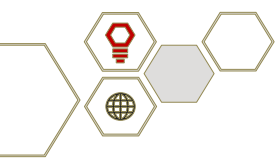

Аналогічне спостереження зробив Д. Аканде, зауваживши, що міжнародні організації існують практично в усіх сферах діяльності – від загальної політичної співпраці до захисту довкілля, оборони, надання гуманітарної допомоги та допомоги на розвиток, сприяння торгівлі тощо. Він вважає, що зростання інтересу до питання меж повноважень міжнародних організацій та принципів, які визначають, коли і яким чином такі організації можуть бути підзвітними / підконтрольними та притягатись до юридичної відповідальності за здійснення відповідних повноважень, є «прямим відображенням тієї істотної ролі, яку міжнародні організації відіграють у міжнародних справах та у здійсненні публічної влади» [20, р. 249].

Віддзеркалюючи цю тенденцію, окремі автори запровадили у науковий обіг поняття *proliferation of international organisations* – «зростання кількості», «розширення мережі», «розмноження» міжнародних організацій [21, 22, 23, 24, 25, 26], а також *pervasiveness of international organisations* – «поширеність», «широке розповсюдження», «омніприсутність» міжнародних організацій [27, р. 6; 28, р. 3-4].

Збільшення кількості міжнародних організацій, посилення їхнього впливу в системі міжнародного співробітництва та інтенсифікація взаємодії з ними на різних рівнях неминуче призвели до накопичення міжнародно-правових норм, що регулюють різні аспекти їхнього «життєвого циклу» та діяльності: порядок створення і припинення, членство, організаційну структуру й компетенцію органів, процедури ухвалення рішень, договірну правоздатність, зовнішні зносини й представництво, фінансові та бюджетні питання, статус персоналу, а також привілеї та імунітети міжнародних організацій та їхніх посадових осіб.

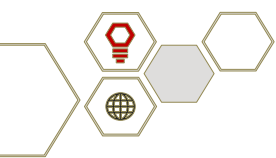
Сукупність цих норм поступово викристалізувалася у самостійну галузь міжнародного публічного права – право міжнародних організацій, у межах якої виокремилися підгалузі та сформувався комплекс інститутів, що відображають як внутрішню організацію міжнародних організацій, так і їхню

участь у міжнародних відносинах. У доктрині немає уніфікованої класифікації підгалузей цієї галузі, однак простежуються відносно сталі підходи до її структуризації. Так, В.І. Муравйов відносить до підгалузей: норми, що визначають правове становище міжнародних організацій як похідних суб'єктів міжнародного права; право договорів міжнародних організацій; дипломатичне право міжнародних організацій; внутрішнє право міжнародних організацій [29, с. 111-113]. Ж. Тускоз, своєю чергою, виокремлює конституційне, адміністративне, фінансове право та право зовнішніх зносин міжнародних організацій [30, с. 150-161].

На інституційному рівні право міжнародних організацій охоплює, зокрема, інститути міжнародної правосуб'єктності, компетенції та імпліцитних повноважень, членства, внутрішнього нормотворення і процедур ухвалення рішень, привілеїв та імунітетів, а також міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій і пов'язаних із нею питань відповідальності держав-членів [31, с. 579-580]. Водночас сучасна доктрина дедалі виразніше акцентує увагу на інституті *accountability* (підзвітності / підконтрольності) міжнародних організацій, під яким розуміється сукупність принципів, норм і механізмів, що визначають стандарти належного здійснення повноважень, вимоги до прозорості та обґрунтованості рішень, наявність процедур контролю й оскарження, а також можливість застосування юридичних чи інших наслідків у разі порушення відповідних норм і стандартів [32, р. 42-48; 33, р. 4; 34, р. 224-227; 35, р. 2-3].

Поява й розвиток цих інститутів зумовили потребу у спеціальних механізмах урегулювання спорів за участю міжнародних організацій, адже розширення їхніх функцій і повноважень означало не лише зростання кількості правовідносин, у яких вони можуть ставати стороною спору, а й ускладнення вирішення питань юрисдикції та доступу до правосуддя внаслідок дії привілеїв та імунітетів. Саме тому правова основа урегулювання спорів за участю міжнародних організацій формується не лише нормами і

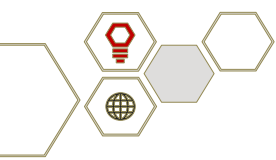

принципами інституту мирного вирішення міжнародних спорів, а й нормами, інститутами та принципами права міжнародних організацій, а також спеціальними договірними нормами (*lex specialis*), що деталізують і конкретизують ці загальні засади у межах окремих організацій або окремих категорій правовідносин (зокрема в установчих актах, угодах про штаб-квартиру, інших статутних угодах і резолюціях, а також в арбітражних застереженнях), визначаючи процедури, юрисдикційні умови та межі розгляду відповідних спорів.

Третім чинником, що істотно вплинув на формування правової основи врегулювання спорів, сторонами яких виступають міжнародні організації, стало розмиття поділу на публічне і приватне право – *the public / private divide* – та пов'язана з цим тенденція до приватизації окремих аспектів діяльності міжнародних організацій. Як зазначає А. Петерс, під впливом ідей економічного лібералізму, з метою підвищення внутрішньої та зовнішньої ефективності міжнародні організації почали дедалі активніше вдаватися до впровадження нового публічного менеджменту, розвитку приватно-публічних партнерств і, в окремих випадках – до повної приватизації [32, р. 40-41].

Окреслюючи цей феномен, Б. Гесс визнає, що традиційна публічно-приватна дихотомія більше не забезпечує чіткої лінії поділу між цими сферами [36, р. 73]. Такий стан значною мірою є наслідком еволюції міжнародного правового й інституційного ландшафту останніх семи десятиліть. У сучасних умовах провідну роль відіграють міжнародні організації, наділені широкою, у тому числі нормотворчою, компетенцією та здатні ухвалювати не лише «м'які» норми, а й обов'язкові правила, адресовані не тільки державам-членам, а подекуди й фізичним особам.

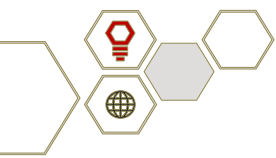
Паралельно дедалі вагомішими акторами міжнародних відносин стають недержавні суб'єкти – неурядові організації, профспілки, фінансові інституції, вплив яких на формування та реалізацію міжнародних норм невинно зростає. Додатково цю динаміку посилюють приватизація та інтернаціоналізація

нормотворення у сферах фінансових ринків, Інтернету та глобального обміну даними, розширення транскордонної комерції й виробничих ланцюгів, а також зростання прямих інвестицій приватних і державних суб'єктів [36, р. 74]. Б. Вудворд охарактеризувала інтеграцію приватного (комерційного) сектору в процес формування політики міжнародними організаціями, зокрема ООН, а також «приватизацію механізмів ООН» як «тиху революцію», яку ніхто не передбачив і на яку ніхто не очікував [37, р. 401-402].

Наразі відбувається активна взаємодія і взаємопроникнення публічної і приватної сфер, які набувають різноманітних форм: публічні та приватні актори створюють нові міжнародні органи (як-от приватно-публічне партнерство), публічні та приватні кредитори можуть діяти у неформальній інституційній структурі (Лондонський і Паризький клуби, що врегульовують борги держав), приватні регуляторні стандарти можуть слугувати основою для міжнародного нормотворення (наприклад, Кодекс Всесвітнього антидопінгового агентства (WADA) через Антидопінгову конвенцію ЮНЕСКО). Крім того, публічні актори нерідко застосовують приватноправові інструменти для транскордонного забезпечення публічних інтересів [36, р. 74-75].

В умовах розширення «сірої зони» між публічним і приватним спостерігається приватизація самих міжнародних організацій, під якою Ж. Бюрдо розуміє зростаючий вплив приватних акторів на процес інституціоналізації міжнародних відносин [38, р. 179]. Для Р. Бісмюта приватизація полягає у більш широкому використанні міжнародними організаціями приватноправових інструментів у процесі своєї звичної операційної діяльності [39, р. 193]. Останні активно укладають договори з приватними сторонами (підряд, оренда, лізинг, видавничі договори, надання послуг тощо), створюють і використовують приватноправові структури (прикладом нетипової «приватноправової» організації є Банк міжнародних розрахунків (BIS/BRI), заснований як акціонерне товариство за швейцарським

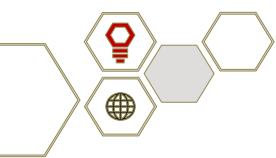

правом) [39, р. 194], інтегрують приватних операторів у власне функціонування в секторах, де на національному рівні відбулася лібералізація або приватизація публічних послуг (як-от у поштовій та телекомунікаційній сферах: еволюція Всесвітнього поштового союзу (UPU) із категорією «призначеного оператора» та залучення приватного сектору в Міжнародному союзі електрозв'язку (ITU) [39, р. 195-196].

Крайньою формою приватизації Р. Бісмют вважає передачу приватному сектору окремих видів діяльності й активів міжурядових організацій із збереженням мінімальної «наглядової» міжурядової оболонки для контролю за виконанням зобов'язань публічної служби. Класичними прикладами є приватизація супутникових телекомунікаційних організацій INTELSAT (із трансформацією у наглядову ITSO), EUTELSAT (наглядова EUTELSAT при приватній Eutelsat S.A.) та INMARSAT (наглядова IMSO поруч із приватизованим оператором) [39, р. 197].

Взаємопроникнення публічної і приватної сфер та розмиття межі між ними робить взаємодію міжнародних організацій з приватними сторонами більш масштабною та інтенсивною. У процесі цих відносин виникають спори, розв'язання яких здійснюється на різних правових підставах. Річ у тім, що, керуючись принципом автономії волі, сторони зазвичай самостійно визначають застосовне право, і ним не обов'язково є міжнародне право. Практика свідчить, що поряд із міжнародним публічним правом (договірним і звичаєвим) для врегулювання спорів з приватними контрагентами міжнародні організації можуть обирати національне право різних держав, *lex mercatoria*, загальні принципи договірної та комерційного права, звичаї міжнародної торгівлі, арбітражні регламенти, Принципи міжнародних комерційних договорів UNIDROIT, вирішення *ex aequo et bono*, загальні принципи права, а також комбінації різних правових норм чи систем [40, р. 10-11].

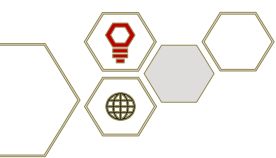
Відтак правові режими, застосовні до приватноправових спорів за участю міжнародних організацій, не зводяться до міжнародного публічного

права як єдиної нормативно-правової основи. Показово, що подібна багат шаровість раніше була констатована й щодо внутрішнього права міжнародних організацій. Як зауважує С.Д. Білоцький, оскільки внутрішнє право регулює відносини не лише між суб'єктами міжнародного публічного права (державами та міжнародними організаціями), а й відносини за участю фізичних і юридичних осіб (персонал, контрагенти), воно виходить за межі міжнародного публічного права і, відповідно, може розглядатися не як складова права міжнародних організацій, а як елемент міжнародної правової системи [41, с. 184].

У цьому ж ключі Т.Л. Сироїд визначає внутрішнє право міжнародних організацій як сукупність правових норм, які регулюють внутрішньорганізаційну діяльність організації. При цьому вона підкреслює, що «йдеться про особливий вид міжнародних норм, які регулюють внутрішньорганізаційні відносини, в тому числі і за участі фізичних осіб. В одному випадку вони належать до адміністративного права організацій, в іншому – до їх трудового права» [42, с. 243]. Використання формули «сукупність правових норм» вказує на неоднорідність їх правової природи та на те, що не всі вони є міжнародно-правовими.

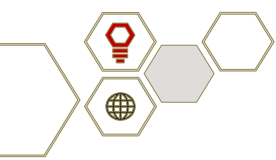
З огляду на це, *per analogiam*, слід визнати, що правове регулювання врегулювання спорів, сторонами яких виступають міжнародні організації, виходить за межі міжнародного публічного права як за складом суб'єктів, так і за потенційним вибором застосовного права. Отже, його не можна розглядати лише як субінститут інституту мирного вирішення міжнародних спорів або інститут права міжнародних організацій як галузі міжнародного права. Натомість йдеться про комплексний міжгалузевий інститут на стику міжнародного публічного права, внутрішнього права міжнародних організацій та релевантних масивів приватного права (передусім національного договірної, комерційного й деліктного права, а також транснаціональних

норм на кшталт *lex mercatoria*), який функціонує в межах міжнародної правової системи як ширшого утворення.

Враховуючи вищенаведене, *in lato sensu* правова основа врегулювання спорів за участю міжнародних організацій становить багаторівневий, комплексний нормативний масив, що функціонує в межах міжнародної правової системи та охоплює сукупність принципів і норм, які визначають процедури, юрисдикційні умови й межі розгляду таких спорів: від загальних засад міжнародного права і норм права міжнародних організацій (правосуб'єктність, компетенція, привілеї та імунітети, відповідальність і підзвітність / підконтрольність), через внутрішнє право конкретних організацій (статутні правила, регламенти, адміністративно-кадрові та фінансові норми, внутрішні системи правосуддя), до спеціальних договірних норм (*lex specialis*), закріплених в установчих актах, угодах про штаб-квартиру, угодах про привілеї та імунітети, арбітражних застереженнях і інших домовленостях, а в приватноправових відносинах – також до застосовного національного чи транснаціонального приватного права, визначеного автономією волі сторін або колізійними нормами. Міжнародне публічне право при цьому виступає системоутворювальним ядром такої широкої правової основи, навколо якого вона сформувалася й продовжує розвиватися.

Що стосується власне «міжнародно-правової основи», то у доктрині міжнародного права, принаймні у її вітчизняному сегменті, побутує усталена думка, що під цим поняттям розуміються основні (фундаментальні, основоположні) принципи міжнародного права. Так, аналізуючи проблематику мирного вирішення міжнародних спорів, З.В. Тропін вказує на те, що «розгляд теоретичних питань мирного вирішення міжнародних спорів неможливий без дослідження основи, яка визначає діяльність мирних засобів вирішення міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві – принципу мирного вирішення міжнародних спорів, його місця у вирішенні міжнародних

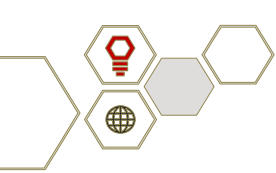

спорів та впливу сучасного міжнародного права на його зміст» [43, с. 358]. В іншому дослідженні він повторює цю думку, стверджуючи, що в основі мирного вирішення міжнародних спорів лежать принцип мирного вирішення міжнародних спорів та принцип заборони застосування сили і погрози силою, які у сукупності становлять правову базу мирного вирішення міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві [44, с. 235].

У свою чергу, висвітлюючи поняття, джерела, принципи, а також компетенцію міжнародних організацій, С.Д. Білоцький, стверджує, що «як частина системи міжнародного права право міжнародних організацій функціонує на основі основних принципів міжнародного права, які реалізуються в процесі діяльності міжнародних організацій: суверенної рівності держав, співробітництва, невтручання у внутрішні справи тощо» [41, с. 185].

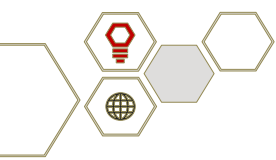
Аналогічну думку висловлює Т.Л. Сироїд, яка визначає основні принципи міжнародного права як універсальні норми міжнародного права, що відзначаються незаперечністю та загальною обов'язковістю (переважно мають імперативний характер і містять зобов'язання *erga omnes*) і складають основу «загального міжнародного права» [42, с. 41]. Відповідно основні принципи міжнародного права є принципами діяльності як держав-членів, так і самих міжнародних організацій [45, с. 256]. На більш прикладному рівні Т.Л. Сироїд включає основоположні принципи Статуту ООН до правової основи у сфері регулювання правового становища співробітників ООН [46, с. 165].

У процесі дослідження ознак основних принципів міжнародного права М.О. Баймуратов і Б.Я. Кофман дійшли висновку, що ці принципи є найважливішими, засадничими, корінними нормами міжнародного права і слугують нормативною основою всією міжнародно-правовою системою. Вони є настільки фундаментальними, що «можуть виступати правовою основою для регулювання міждержавних відносин навіть за відсутності прямого регулювання» [47, с. 110, 112].

У руслі цього підходу міжнародно-правовою основою врегулювання спорів, сторонами яких виступають міжнародні організації, тобто правовою основою *in stricto sensu*, є основні принципи міжнародного права та окремі базові норми (*core rules*) загального міжнародного права, які закріплюють процедури врегулювання спорів, визначають порядок їхнього застосування та правові наслідки. Передусім, йдеться про принципи мирного урегулювання міжнародних спорів, заборони застосування сили і погрози силою, сумлінного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань, однак їх перелік не вичерпується зазначеними: інші основні принципи можуть також відігравати цю роль у тій мірі, у якій вони є релевантними і застосовними для даних потреб.

При цьому, як наголошує В.Г. Буткевич, основні принципи міжнародного права *per se* утворюють систему, тобто сукупність взаємопов'язаних елементів [48, с. 196]. Відтак зміст кожного з них найповніше розкривається у взаємодії з іншими [45, с. 72], а їх застосування у сфері врегулювання спорів за участю міжнародних організацій має здійснюватися комплексно. Такий підхід поділяє О.В. Задорожній, який вважає, що основні принципи становлять єдину систему, компоненти якої взаємопов'язані, взаємообумовлені і комплексно поєднані. Дані властивості мають важливе значення, подекуди першочергове значення при тлумаченні нормативного змісту кожного з основних принципів [49, с. 66]. На це вказують і П. д'Аржан та Н. Сюзані, підкреслюючи, що лише у сукупності, у світлі цілей ООН, ці принципи формують нормативне тло міжнародного співтовариства [41, пара. 1]. Отже, у відповідних спорах вони мають слугувати взаємодоповнюваними орієнтирами для тлумачення спеціальних договірних положень і статутних правил, визначення меж імунітетів та оцінки добросовісності поведінки сторін, забезпечуючи узгодженість правового регулювання та запобігаючи фрагментарному посиланню на окремі принципи поза їх системним контекстом.

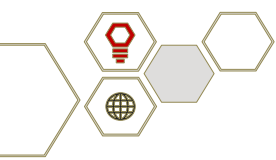
Висновки. Урегулювання спорів за участю міжнародних організацій ґрунтується на багаторівневому нормативному масиві, сформованому під впливом «пацифікації» міжнародного права, інституціоналізації міжнародних відносин, зростання кількості та розширення мережі міжнародних організацій; а також розмиттям межі між публічним і приватним правом. Цей масив не може бути зведений лише до інституту мирного вирішення спорів або лише до права міжнародних організацій: йдеться про комплексний міжгалузевий інститут у межах міжнародної правової системи.

У широкому розумінні (*in lato sensu*) правова основа включає: загальні принципи й норми міжнародного права; норми права міжнародних організацій (правосуб'єктність, компетенція, імунітети, відповідальність/підзвітність); внутрішнє право конкретних організацій; договірні норми *lex specialis*; а в приватноправових відносинах – застосовне національне чи транснаціональне приватне право.

У вузькому розумінні (*in stricto sensu*) міжнародно-правову основу становить система основних принципів міжнародного права та окремі базові норми (*core rules*) загального міжнародного права, які закріплюють процедури врегулювання спорів, визначають порядок їхнього застосування та правові наслідки. Насамперед ідеться про принципи мирного врегулювання спорів, незастосування сили і погрози силою, а також сумлінного виконання зобов'язань. Саме системне застосування цих принципів задає рамки для тлумачення *lex specialis* і внутрішніх правил організацій та для балансування імунітетів із вимогами ефективного правового захисту й підзвітності.

Список використаних джерел

1. Reinisch A. The Settlement of Disputes Involving International Organizations. *Recueil des Cours*. 2024. Vol. 442. P. 83-342.
2. Gulati R. The International Law Commission's Work on the Topic of the Settlement of Disputes to which International Organizations Are Parties: The

Need for a Meaningful Outcome. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*. 2024. Vol. 27. P. 194-214.

3. Henquet T.S.M. The Third-Party Liability of International Organisations: Towards a “Complete Remedy System” Counterbalancing Jurisdictional Immunity. Leiden ; Boston : Brill | Nijhoff, 2023. 529 p.

4. Pasquet L. Litigating the Immunities of International Organizations in Europe: The “Alternative-Remedy” Approach and its “Humanizing” Function. *Utrecht Journal of International and European Law*. 2021. Vol. 36. P. 193-205. URL:

https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/412606/551_1554_1_PB.pdf?sequence=1 (дата звернення: 23.12.2025).

5. Grandaubert V. L’immunité d’exécution de l’État étranger et des organisations internationales en droit international. Paris : Pedone, 2023. 748 p.

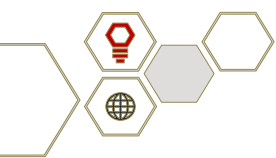
6. Klabbers J. An Introduction to International Organizations Law. 4th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 422 p.

7. Merrills J., De Brabandere E. Merrills’ International Dispute Settlement. 7th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 508 p.

8. Фомін П.В. Внутрішня система правосуддя міжнародних міжурядових організацій : дисертація ... доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини»). Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 207 с.

9. Tomuschat C. Article 2 (3), in Bruno Simma, and others (eds), The Charter of the United Nations: A Commentary, 4th Edition (2024; online edn, Oxford Law Pro). P. 263-288. DOI : <https://doi.org/10.1093/law/9780192864536.003.0009> (дата звернення: 23.12.2025).

10. Lynch C. Peace Movements, Civil Society, and the Development of International Law, in Fassbender B, Peters A, Editors. The Oxford Handbook of the History of International Law. Oxford : Oxford University Press, 2012. P. 198-222.

DOI : <https://doi.org/10.1093/law/9780199599752.003.0009> (дата звернення: 23.12.2025).

11. Dörr O., Randelzhofer A. Article 2 (4), in Bruno Simma, and others (eds), *The Charter of the United Nations: A Commentary, Volume I, 3rd Edition*, Oxford Commentaries on International Law (2012; online edn, Oxford Law Pro). P. 200-234. DOI : <https://doi.org/10.1093/law/9780199639762.003.0010> (дата звернення: 23.12.2025).

12. Gaurier D. *Histoire du droit international : de l'Antiquité à la création de l'ONU*. Rennes : Presses universitaires de Rennes, 2014. 1137 p.

13. Буткевич О.В. *Історія міжнародного права : підручник*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2013. 416 с.

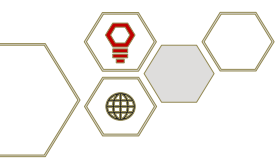
14. Runavot M.-C. The Intergovernmental Organization and the Institutionalization of International Relations, in Virzo R., Ingravallo I., editors. *Evolutions in the law of international organizations*. Leiden : Brill Nijhoff, 2015. P. 17-43.

15. Sorel J.-M. L'institutionnalisation des relations internationales. *Droit des organisations internationales*. Sous la direction de E. Lagrange, J.-M. Sorel. Paris : LGDJ : Lextenso éditions, 2013. P. 11-34.

16. *Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О.С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп.* Київ : Знання, 2007. 749 с.

17. Appendix 3 – Table 1. Number of international organizations by type. *Yearbook of International Organizations 2022-2023. Guide to Global Civil Society Networks*. Edition 59. Volume 1A (A to INS). Organization Descriptions and Cross-References. Information researched and edited by Union of International Associations. Leiden : Koninklijke Brill NV, 2022. URL: https://uia.org/sites/uia.org/files/misc_pdfs/pubs/yb_2022_vol1_lookinside.pdf (дата звернення: 23.12.2025).

18. Klabbers J. *An introduction to international institutional law*. 2nd [rev. and updated] ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 360 p.

19. Кулеба Д.І. Участь України в міжнародних організаціях. Правова теорія і практика. За науковою редакцією О.В. Задорожного. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Київ : Видавничий дім «Проміні», 2007. 304 с.

20. Akande D. International Organizations, in Malcolm Evans (ed.), *International Law*, 6th edn (Oxford, 2024; online edn, Oxford Law Pro, 1 Aug. 2024). P. 248-279. DOI : <https://doi.org/10.1093/he/9780192848642.003.0009> (дата звернення: 23.12.2025).

21. Blokker N.M. Proliferation of International Organizations: An Exploratory Introduction, in Blokker N.M., Schermers H.G., editors. *Proliferation of International Organizations : Legal Issues*. Leiden : Brill | Nijhoff, 2001. P. 1-49.

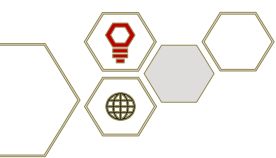
22. Seidl-Hohenveldern I. The Attitude of States towards the Proliferation of International Organizations, in Blokker N.M., Schermers H.G., editors. *Proliferation of International Organizations : Legal Issues*. Leiden : Brill | Nijhoff, 2001. P. 51-64.

23. Szasz P.C. The Proliferation of Administrative Tribunals, in Blokker N.M., Schermers H.G., editors. *Proliferation of International Organizations : Legal Issues*. Leiden : Brill | Nijhoff, 2001. P. 241-249.

24. Prager D.W. The Proliferation of International Judicial Organs: The Role of the International Court of Justice, in Blokker N.M., Schermers H.G., editors. *Proliferation of International Organizations : Legal Issues*. Leiden : Brill | Nijhoff, 2001. P. 279-295.

25. Romano C. The Proliferation of International Judicial Bodies: The Pieces of the Puzzle. *New York University Journal of International Law and Politics*. Vol. 31. 1999. P. 723-751. URL : https://www.researchgate.net/publication/247957023_The_Proliferation_of_International_Judicial_Bodies_The_Pieces_of_the_Puzzle (дата звернення: 23.12.2025).

26. Alford R.P. The proliferation of international courts and tribunals : international adjudication in ascendance. *American Society of International Law*.

Proceedings of the 94th Annual Meeting (2000). P. 160-165. URL : https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/9 (дата звернення: 23.12.2025).

27. Amerasinghe C.F. Principles of the institutional law of international organizations. 2nd rev. ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 535 p.

28. Pevehouse J.C.W., von Borzyskowski I. International Organizations in World Politics, in Cogan J.K., Hurd I., Johnstone I., editors. The Oxford handbook of international organizations. First edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016. P. 3-32. DOI : <https://doi.org/10.1093/law/9780199672202.001.0001> (дата звернення: 27.12.2025).

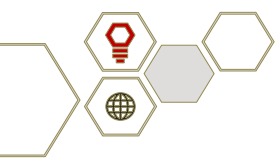
29. Муравйов В.І. Право міжнародних організацій. Міжнародне право. Основні галузі : Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. С. 110-159

30. Тускоз, Жан. Міжнародне право: Підручник. Пер. з франц. Київ : «АртЕк», 1998. 416 с.

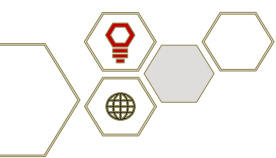
31. Гурова А.М. Право міжнародних організацій. Енциклопедія міжнародного права : У 3 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко, В.Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Т. 3: М-Я. Київ : Академперіодика, 2019. 992 с.

32. Peters A. International Organizations and International Law, in Cogan J.K., Hurd I., Johnstone I., editors. The Oxford handbook of international organizations. First edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016. P. 33-59. DOI : <https://doi.org/10.1093/law/9780199672202.003.0002> (дата звернення: 27.12.2025).

33. Johansen S.Ø. The human rights accountability mechanisms of international organizations. Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press, 2020. 400 p.

34. International Law Association Berlin Conference (2004) Accountability of International Organisations. *International Organizations Law Review*, Volume 1, Issue 1, 2004. P. 221-293. DOI: <https://doi.org/10.1163/1572374043242321> (дата звернення: 27.12.2025).
35. Ferstman C. International Organizations and the Fight for Accountability: The Remedies and Reparations Gap (Oxford, 2017; online edn, Oxford Academic, 21 Sept. 2017). P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198808442.003.0001> (дата звернення: 27.12.2025).
36. Hess B. The Private-Public Divide in International Dispute Resolution. *Recueil des Cours*. Volume 388. Leiden : Martinus Nijhoff, 2016. P. 49-266.
37. Woodward B.K. Global civil society in international lawmaking and global governance : theory and practice. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2010. 615 p.
38. Burdeau G. La privatisation des organisations internationales, in H. Ghérari, S. Szurek (dir.), *L'émergence de la société civile internationale : Vers la privatisation du droit international ?* Paris : Pédone, 2003. P. 179-197.
39. Bismuth R. La privatisation des organisations internationales. *Droit des organisations internationales*. Sous la direction de E. Lagrange, J.-M. Sorel. Paris : LGDJ : Lextenso éditions, 2013. P. 192-198.
40. United Nations, International Law Commission. (2025). Third report on the settlement of disputes to which international organizations are parties, by August Reinisch, Special Rapporteur (A/CN.4/782). United Nations. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g25/013/15/pdf/g2501315.pdf> (дата звернення: 27.12.2025).
41. Білоцький С.Д. Право міжнародних організацій. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / [В.В. Мицик, М.В. Буроменський, М.М. Гнатовський та ін.]; за заг. ред. В.В. Мицика. Т.2 : Основні галузі. Харків : Право, 2018. С. 182-211.

42. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 628 с.

43. Тропін З.В. Сучасна основа вирішення міжнародних спорів: принцип мирного вирішення міжнародних спорів чи принцип захисту прав та інтересів суб'єктів міжнародних правовідносин. *Часопис Київського університету права*. 2017. №1. С. 358-362. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2017_1_80 (дата звернення: 31.12.2025).

44. Тропін З.В. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / [В.В. Мицик, М.В. Буроменський, М.М. Гнатовський та ін.]; за заг. ред. В.В. Мицика. Т.2 : Основні галузі. Харків : Право, 2018. С. 235-255.

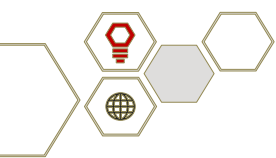
45. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник / Т.Л. Сироїд; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 648 с.

46. Сироїд Т.Л. Внутрішня система врегулювання спорів ООН. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Серія: Право*. Випуск 23, 2017. С. 165-172. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/9741> (дата звернення: 28.12.2025).

47. Баймуратов М., Кофман Б. Міжнародне публічне право. Загальна частина : підручник / М. Баймуратов, Б. Кофман ; за загальною ред. М. Баймуратова. Одеса : Фенікс, 2024. 232 с.

48. Буткевич В.Г. Основні принципи міжнародного права. Міжнародне право. Основи теорії : Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. С. 191-243.

49. Задорожній О.В. Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія / Задорожній Олександр Вікторович ; Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, каф. міжнар. права. Київ : К.І.С., 2015. 712 с.

50. d'Argent P. and Susani N. United Nations, Purposes and Principles, in R. Wolfrum (ed), Max Planck Encyclopedia of Public International Law (online edn). URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e566#> (дата звернення: 31.12.2025).